

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN MEDYA VE TELEVİZYON OKURYAZARLIK DÜZEYLERİ İLE ELEŞTİREL DÜŞÜNME EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ

Birsel AYBEK*
Remzi DEMİR**

ÖZET

Bilgi gün geçtikçe çoğalmakta, değişmekte ve pek çok kanaldan aktarılmaktadır. Medya ise bilgiyi ileten ve içeren bütün çevreleri kapsamaktadır. Medya karşısında etkiye en açık, en hassas grubu oluşturan gençlerin, kitle iletişim araçlarının yapısını ve işleyişini öğrenmeleri, kurgulanmış medya içeriğini bilinçli bir şekilde değerlendirmeleri ve eleştirel olarak izlemeleri, yani medya okuryazarı olmaları oldukça önemlidir. Genel olarak literatür tarandığında medya okuryazarlığı ile eleştirel düşünme arasında bir ilişki olduğu belirtilmesine rağmen, ülkemizde bu iki kavram arasındaki ilişkiyi ortaya koyan herhangi bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle bu araştırmada medya ve televizyon okuryazarlığı ile eleştirel düşünme eğilimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada tarama modellerinden olan ilişkisel tarama modeli kullanılmış ve amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiş özel ve devlet okullarında öğrenim gören farklı okul türlerinden toplamda 402 12. sınıf öğrencisiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Kökdemir (2003)'in uyarladığı "California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği" ve Korkmaz ve Yeşil (2011) tarafından geliştirilen "Medya ve Televizyon Okuryazarlık Düzeyi Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde, betimsel ve Pearson momentler çarpımı korelasyonu kullanılmıştır. Araştırma sonunda; öğrencilerin medya ve televizyon okuryazarlık düzeyi ortalamasının yüksek düzeyde, bağımlılık düzeylerinin düşük düzeyde, genel eleştirel düşünme eğilimleri puanının ise düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca, öğrencilerin genel eleştirel düşünme eğilimleri puanları ile okuryazarlık düzeyleri puanları arasında düşük pozitif bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okuryazarlık, Medya ve Televizyon Okuryazarlığı, Düşünme, Eleştirel Düşünme.

ABSTRACT

Knowledge mounts up, varies and is conveyed through different channels in each passing day. Media includes all the circles that contain and convey the knowledge itself.

---

* Yrd.Doç.Dr., Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretim ABD, baybek@mail.cu.edu.tr

**Uzman, rdemir@odtugvo.k12.tr

It is crucial for the young that are sensitive and affected easily to learn about the structure and running of the mass media, to evaluate the fictionalized media content consciously and watch critically, in other words, to be media literates.

When reviewing the literature in general, although it is stated that there is a relationship between critical thinking and media literacy, it has not been come across with a research that puts forward the relationship between these two concepts. Therefore, the relationship between media and television literacy and critical thinking disposition is scrutinized in this study.

The relational screening model is applied in this study, and put into practice with 402 12th grade high school students that are chosen according to the intentional sampling method, among different school levels from state and private schools. In the study, “California Critical Thinking Disposition Inventory” that Kökdemir (2003) have adjusted and “Media and Television Literacy Level Determination Scale” which developed by Korkmaz and Yeşil (2011) are used.

Descriptive and Pearson’s Product-Moment Correlation Coefficient have been used in the data analysis. At the end of the study; the findings have been as follows; the average media and television literacy levels of the students are high, their dependence levels are low and their general critical thinking disposition point is low. Furthermore, it has been ensued that there is a positive relationship between the students’ general critical thinking disposition points and their literacy levels.

Keywords: Literacy, Media and Television Literacy, Thinking, Critical Thinking.

Giriş

Yazılı tarihin başlangıcından itibaren okuryazarlık kağıt üzerindeki çizgileri harf olarak görüp, bu harflerin yan yana getirilerek sözcük oluşturmak ve bu sözcüklerden anlam çıkarmak anlamına gelmektedir. Çocuklara, bu sözcüklerin birleştirilerek daha da karışık fikirlerin, yazıların anlam ve yorumlanmasını öğretmek yüzyıllar boyunca gelişen eğitimin amacı olmuştur. Bugünün öğrencilerinin bir şeyi bilmeye ihtiyaç duydukları zaman, neye ihtiyaçları olduğunu bulmayı öğrenmeye ihtiyaçları vardır. Eğer buldukları bilgi, bilmek istedikleri şey için gerekli ise “analiz ve değerlendirme” gibi üst düzey düşünme becerilerine sahip olmaları gerekmektedir (Thoman ve Jolls 2004; Akt. Kartal, 2007, s.1).

Medya bilgiyi ileten ve içeren bütün çevreleri kapsamakla birlikte, kitap, gazete, dergi, tv, radyo, internet gibi bilgiyi transfer eden her türlü basılı, dijital ve elektronik araç birer medya olabilir (Andersen, 2002; Akt. Karaman ve Karataş, 2009). Günlük yaşantının birer parçası haline gelen bilgisayar, internet, cep telefonları, oyun konsolları, avuç içi veri bankası kayıtlayıcıları (İpod), bir başka deyişle tüm dijital teknolojiler yeni medya başlığı altında toplanmaktadır. Medyanın sağladığı olanakların yanı sıra medyanın artan çeşitliliği ve bu çeşitliliğin her yaştaki bireyleri etkileme gücü, medya okuryazarlığı kavramını ortaya çıkarmıştır (Kurt ve Kürüm, 2010, s. 20-34).

Ülkemizde medya okuryazarlığının öğrencilerin eğitimindeki önemini vurgulayan ve ilköğretim ders programında medya okuryazarlığı dersinin okutulması

projesini hazırlayan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (2007) ise, medya okuryazarlığını, “yazılı ve yazılı olmayan, büyük çeşitlilik gösteren formatlardaki (Televizyon, video, sinema, reklâmlar, internet v.s.) mesajlara ulaşma, bunları çözümleme, değerlendirme ve iletme yeteneği kazanabilmek” olarak tanımlamıştır. Türkoğlu, medya okuryazarlığının yalnızca beceri kazanmaya değil, "eleştirel ve demokratik yurttaşlık" çerçevesinde günümüz toplumlarının yeni bir açığına vurgu yaptığını söyleyerek, kavramın, yalnızca pratik işlevsel ve araçsal bir gereksinimi değil, eleştirel aklın gerekliliğini gündeme getirdiğini vurgulamaktadır (Akt. Çelik, 2008, s.224).

Milli Eğitim Bakanlığı, öğretim programlarında, davranışçı yaklaşım yerine yapılandırmacı bir anlayışın temel alınması gerektiğini savunmaktadır. Program, her çocuğun “özgün”, “biricik” ve “saygıdeğer” bir birey olduğu varsayımına dayanmaktadır. Çeşitli disiplinler ve ara disiplinlerle doğrudan bağlantılar kurulmuştur. Programda araştırma, inceleme, sorgulama, plan yapma, eleştirel düşünme, karar verme gibi üst düzey zihinsel süreçler vurgulanmaktadır. Sadece ürün değil, süreç de değerlendirilmektedir (MEB, 2006). Vurgulanan bu süreçlerde McKendree, Small ve Stenning (2002, Akt. Sapancı, 2007)’ de belirttiği üzere son yıllarda, eğitim politikalarını belirleyenler tarafından, düşünme becerileri üzerinde ısrarla durulmuş ve eğitim programlarında bireysel potansiyelin en üst düzeyde geliştirilmesinin yanında, sınıflarda öğrenilen ve yaşamın diğer alanlarına da aktarılacak olan düşünme becerilerinin geliştirilmesi temel bir amaç olarak kabul edilmeye başlanmıştır .

Medya okuryazarlığının Türkiye’deki gelişimi incelendiğinde, ilk olarak 2003 yılındaki İletişim Şurasında gündeme getirildiği, 2004 yılında ise Eylem Planı düzeyinde çalışan Medya ve Şiddet Çalışma Grubu’nun sonuç raporunda Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) önerisiyle gündeme alındığı söylenebilir. Bu çalışmalar doğrultusunda RTÜK ve Milli Eğitim Bakanlığı’ nın (MEB) işbirliği ile 2006–2007 öğretim yılında beş pilot ilde (Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Erzurum) okutulmaya başlanan medya okuryazarlığı dersi, 2007–2008 öğretim yılında ilköğretim II. kademedede seçmeli ders olarak okutulmaya başlanmıştır.

Medya okuryazarlığı adı altında uygulamaya konan bu dersin amacı; medya karşısında etkiye en açık, en hassas grubu oluşturan çocukların, kitle iletişim araçlarının yapısını ve işleyişini öğrenmelerini, kurgulanmış medya içeriğini bilinçli bir şekilde değerlendirmelerini ve eleştirel olarak izlemelerini sağlamak olarak belirlenmiştir. Bu çalışmalar, bilinçli bir medya kültürünün oluşturulması açısından önemli bir girişimdir. Ancak amaca ulaşmada tek başına yeterli olması beklenemez. Özellikle çok erken yaşlarda çocukların medyayla tanıştıkları dikkate alındığında bu becerilerin daha erken yaşlarda kazandırılması gerekmektedir. Bunu sağlamanın bir yolu çocuklara erken yaşlarda sorgulama, araştırma gibi becerilerin kazandırılmasıdır. Nitekim 2005 yılında uygulamaya konan ilköğretim programının ortak temel becerileri arasında eleştirel düşünme bir beceri olarak tanımlanmakta ve bu becerinin öğrencilere kazandırılması gerekli görülmektedir. Düşünüyor muyuz? Nasıl ve neden düşünüyoruz? Doğru düşünme ve yanlış düşünme var mıdır? Doğru nedir? Yanlış nedir? Bu ve benzeri sorular, düşünmeye yön veren ve aynı zamanda düşünme eylemine hız kazandıran sorulardır. Diğer bir deyişle, düşünme eylemi sorularla başlar. Gerek günlük yaşamda,

gerekse akademik yaşamda sıklıkla sorulan bu tür sorular, aynı zamanda yaşanan sorunların göstergeleri olarak da düşünülebilir. Bunlara verilen yanıtlar, yaşam biçimimizi etkiler (Kurt ve Kürüm, 2010, s. 20-34).

Günümüzde eleştirel düşünmeyi gerektiren önemli bir gelişme de bilgi patlamasıdır. Bilgi gün geçtikçe çoğalmakta ve değişmektedir. Hızla çoğalan ve değişen bilginin hepsini eğitim programlarına koymak ve öğrencilere sunmak olanaksız olacağından, öğrencilere eleştirel düşünme becerilerini kazandırarak öğrencilerin kendilerinin bilgiye ulaşması ve kendisi için gerekli bilgiyi edinme ve o bilgiyi anlama ilke ve yöntemlerini geliştirmesi gerekmektedir (Aybek, 2006, s.43).

Problem

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda medya karşısında etkiye en açık, en hassas grubu oluşturan gençlerin, kitle iletişim araçlarının yapısını ve işleyişini öğrenmeleri, kurgulanmış medya içeriğini bilinçli bir şekilde değerlendirmeleri ve eleştirel olarak izlemelerinin önemli olduğu söylenilebilir. Genel olarak ilgili alan yazın incelendiğinde, eleştirel düşünme ve medya okuryazarlık alanında yapılmış birçok çalışmaya rastlanılmıştır. Ancak, Kurt ve Kürüm (2010)'ün de belirttiği gibi medya okuryazarlığı ile eleştirel düşünme arasında bir ilişki olduğu kuramsal çalışmalarla ortaya konmasına karşın, bu iki kavram arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çok az sayıda araştırmaya rastlanılmıştır. Bu bilgiler ışığında medya okuryazarlığı ile eleştirel düşünme arasındaki ilişkinin araştırılması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu ilişkinin boyutlarının ortaya çıkmasının eğitim ve öğretim sürecine önemli katkılar sunacağı düşünülmüştür.

Bu amaçla bu çalışmanın temel amacı, *lise öğrencilerinin medya ve televizyon okuryazarlık düzeyleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişkinin belirlenmesidir.*

Bu temel amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

- 1-Öğrencilerin medya ve televizyon okuryazarlık düzeyleri puanlarının dağılımı nasıldır?
- 2-Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi puanlarının dağılımı nasıldır?
- 3- Öğrencilerin medya ve televizyon okuryazarlık düzeyleri puanları ve eleştirel düşünme eğilimleri puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada tarama modellerinden olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte veya şu anda var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Merter, 2009, s.84). İlişkisel tarama modelleri, araştırma iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığı ve/veya derecesini araştıran genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modelidir. Bunlar, korelasyon ve karşılaştırmadır (Karasar, 1998, s. 81).

Bu çalışmada öğrencilerin medya ve televizyon okuryazarlık puanları ve eleştirel düşünme eğilimi puanlarının, arasındaki ilişki incelenmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırma, Mersin ilinde okulların yoğun olarak bulunduğu Toroslar, Yenişehir, Akdeniz merkez ilçelerinde ve Erdemli, Tarsus ilçelerinde 2011-2012 eğitim-öğretim yılında amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiş özel ve devlet okullarında öğrenim gören farklı okul türlerinde 12. sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya, 102 Özel, 98 Genel, 99 Anadolu ve 103 meslek lisesi öğrencisi katılmıştır. Bu öğrenciler, 200 Kız ve 202 Erkek olmak üzere toplam 402 kişidir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada iki veri toplama aracı kullanılmıştır. Bunlar; Kökdemir (2003)'in uyarladığı "California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği" ve Korkmaz ve Yeşil (2011) tarafından geliştirilen "Medya ve Televizyon Okuryazarlık Düzeyi Ölçeği" dir.

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimini belirlemek için ise, Facione, Facione ve Giancarlo tarafından 1998 de geliştirilen California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği (The California Critical Thinking Disposition Inventory) kullanılmıştır. Türkçe'ye uyarlama çalışmaları Kökdemir tarafından yapılmış olan bu ölçek; 6 boyut ve 51 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin toplamı için iç tutarlılık katsayısı Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı 0.88; alt boyutlar için ise; analitiklik 0.75, açıkfikirlilik, 0.76, meraklılık 0.78, kendine güven, 0.77, doğruyu arama, 0.61, sistematiklik, 0.63 olarak bulunmuştur (Kökdemir, 2003).

Bu araştırma için ölçeğin toplam Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı yeniden hesaplanmış ve 0.88 olarak bulunmuştur; alt boyutlar için ise analitiklik 0.58 , açıkfikirlilik, 0.66, meraklılık 0.54, kendine güven, 0.69, doğruyu arama, 0.61, sistematiklik, 0.54 olarak bulunmuştur.

Öğrencilerin Medya ve televizyon okuryazarlık düzeylerini belirlemek için Korkmaz ve Yeşil (2011) tarafından geliştirilen Medya ve Televizyon Okuryazarlık Düzeyleri Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek beş basamaklı likert tipi bir ölçektir ve "Okuryazarlık ve bağımlılık" olmak üzere iki faktörden oluşmaktadır. Faktörlerde yer alan maddelerin her biri; hiçbir zaman (1) Asla, (2) Nadiren, (3) Bazen, (4) Genellikle, (5) her zaman şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçekte, "Okuryazarlık" faktörü 13 maddeyi içermektedir ve maddelerin faktör yükleri 0,484 ile 0,774 arasında değişmektedir. Bu faktörün genel ölçek içerisindeki öz değeri 7,692; genel varyansa sağladığı katkı miktarı ise %32,768'dir. "Bağımlılık" faktörü ise 5 maddeyi içermektedir ve maddelerin faktör yükleri 0,662 ile 0,826 arasındadır. Faktörün genel ölçek içerisindeki öz değeri 2,242; genel varyansa sağladığı katkı miktarı ise %22,420'dir (Korkmaz ve Yeşil,2011).

Toplam 18 maddeden ve 2 faktörden oluşan ölçeğin faktörlere göre ve bütün olarak güvenilirlik analizi; Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı, iki eş yarı arasındaki korelasyon değeri, Sperman-Brown formülü ve Guttman split-half güvenilirlik formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Ölçeğin sırasıyla okuryazarlık (13 madde) ve bağımlılık (5

madde) faktörlerine göre Cronbach alpha güvenilirlik katsayıları okuryazarlık için 0,914, bağımlılık için 0,851; eş yarı korelasyonları okuryazarlık için 0,750, bağımlılık için 0,718; Sperman Brown değerleri okuryazarlık için 0,857, bağımlılık için 0,836; son olarak Guttman Split-Half değerleri ise okuryazarlık için 0,857, bağımlılık için ise 0,799 olarak bulunmuştur (Korkmaz ve Yeşil, 2011).

Okuryazarlık faktöründen elde edilen puanlara karşılık gelen düzeyler şu şekilde

özetlenebilir:

20-35 :Çok Düşük Okuryazarlık Düzeyi

36-51 :Düşük Okuryazarlık Düzeyi

52-67 :Orta Düzey Okuryazarlık

68-83 :Yüksek Okuryazarlık Düzeyi

84-100 :Çok Yüksek Okuryazarlık Düzeyi

Bağımlılık faktöründen elde edilen puanlar da benzer aralıklarla dağılmaktadır.

Ancak okuryazarlık ile bağımlılık ters orantılıdır. Okuryazarlık düzeyi yüksek olan bir bireyin bağımlılık düzeyinin düşük olması beklenir. Bağımlılık puanlarının yüksek olması bireyin bağımlılığının yüksek, dolayısıyla okuryazarlık düzeyinin düşük olduğunu gösterir (Yeşil, Korkmaz, 2011).

Bu araştırma için ölçeğin Cronbach alpha güvenilirlik katsayıları yeniden hesaplanmış ve okuryazarlık için bu katsayı 0,76, bağımlılık için ise 0,68 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Verilerin çözümlenmesinde, betimsel istatistiklerin yanısıra, Pearson momentler çarpımı korelasyonu kullanılmıştır. Tüm istatistiksel analizlerde 0.05 anlamlılık düzeyi ölçüt alınarak araştırma bulguları, amaçlar doğrultusunda analiz edildikten sonra, tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin medya ve televizyon okuryazarlık düzeyi puanları ve eleştirel düşünme eğilimi puanlarının dağılımına ve öğrencilerin medya ve televizyon okuryazarlık düzeyleri puanları ile eleştirel düşünme eğilimleri puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı hakkındaki bulgulara yer verilmiştir.

1.Öğrencilerin Medya ve Televizyon Okuryazarlık Düzeyleri Puanlarının Dağılımına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin Medya ve Televizyon Okuryazarlık düzeyleri puanları iki bölümde incelenmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi ölçme aracının özelliğine göre okuryazarlık ve bağımlılık düzeyleri ters orantılı olmalıdır ve okuryazarlık faktöründen elde edilen puanlara karşılık gelen düzeyler aşağıdaki gibidir:

20-35 :Çok Düşük Okuryazarlık Düzeyi
36-51 :Düşük Okuryazarlık Düzeyi
52-67 :Orta Düzey Okuryazarlık
68-83 :Yüksek Okuryazarlık Düzeyi
84-100 :Çok Yüksek Okuryazarlık Düzeyi (Korkmaz ve Yeşil, 2011).

Bu bilgilere göre aşağıdaki Tablo 1 incelendiğinde, öğrencilerin medya ve televizyon okuryazarlık düzeyi ortalamasının yüksek düzeyde ($\bar{X}=79,83$), bağımlılık düzeylerinin ise düşük düzeyde ($\bar{X}=43,72$) olduğu görülmüştür.

Tablo 1
Öğrencilerin Medya ve Televizyon Okuryazarlık Puanları Ortalama, En Düşük, En Yüksek ve Standart Sapma Değerleri.

Medya ve Televizyon Okuryazarlık	N	$\bar{X}$	En düşük	En yüksek	Ss
Okuryazarlık	402	79,83	20	100	10,81
Bağımlılık	402	43,72	20	100	19,57

2. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Dağılımına İlişkin Bulgular

Araştırmada öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerini belirlemek amacıyla Facione, Facione ve Giancarlo tarafından 1998 de geliştirilen ve Türkçe'ye uyarlama çalışmaları Kökdemir (2003) tarafından yapılan California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği (The California Critical Thinking Disposition Inventory) kullanılmıştır. 6 boyuttan oluşan ölçeğin boyutları ve ilgili maddeler şöyledir:

<i>Alt boyutlar</i>	<i>İlgili maddeler</i>
Analitiklik	10,11,12,13,14,15,16,17,18,19
Açık fikirlilik	20,21,22,23,24,25,26,27,28,29,30,31
Meraklılık	1,2,3,4,5,6,7,8,9
Kendine güven	32,33,34,35,36,37,38
Doğruyu arama	39,40,41,42,43,44,45
Sistematiklik	46,47,48,49,50,51

Kökdemir (2003, s.84), CCTDI-T'nin bir bütün olarak değerlendirildiğinde puanı 240'tan (40 x 6) az olan kişilerin genel eleştirel düşünme eğilimlerinin *düşük*, 240-299 puan arasının *olumlu yönde*, puanı 300'den (50 x 6) fazla olanların ise bu eğilimlerinin *yüksek* olduğunu belirtmiştir. Alt boyutlarda ise 40'tan küçük puanların *düşük*, 40-50 arası puanların *olumlu yönde* ve 50'den yüksek puanlıların ise eğilimlerinin *yüksek* olarak değerlendirilebileceğini bildirmiştir.

Bu bilgilere göre, aşağıdaki Tablo 2’de yer alan değerler incelendiğinde öğrencilerin genel eleştirel düşünme eğilimleri puanının 240 (40x6)’ tan az olduğu; yani genel eleştirel düşünme eğilimlerinin *düşük* olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Alt boyut puanları incelendiğinde ise kendine güven ($\bar{X}=41,88$) ve meraklılık ($\bar{X}=41,01$) boyutları ortalama puanlarının 40’tan büyük olduğu yani; öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin bu alt boyutlarda *olumlu* yönde olduğu, diğer boyutlarda ise düşük olduğu tespit edilmiştir.

Tablo.2

Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Ortalama, En Yüksek, En Düşük Ve Standart Sapma Değerleri.

Eleştirel Düşünme	N	$\bar{X}$	En düşük	En yüksek	Ss
Sistematiklik	402	37,19	10	60	8,38
Kendine güven	402	41,88	10	60	8,51
Açık fikirlilik	402	38,87	10	60	7,08
Analitiklik	402	39,58	10	60	6,98
Doğruyu arama	402	38,10	10	60	8,15
Meraklılık	402	41,01	10	60	6,68
GENEL EĞİLİM	402	236,65	60	360	33,91

3. Öğrencilerin Medya ve Televizyon Okuryazarlık Düzeyleri Puanları ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Öğrencilerin medya ve TV okuryazarlık düzeyleri puanları ve eleştirel düşünme eğilimleri puanları arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek için Person Korelasyon Analizi yapılmıştır. Medya ve TV okuryazarlık düzeyleri puanları; okuryazarlık ve bağımlılık olarak iki farklı biçimde ele alınarak ilişki boyutu incelenmiş ve Tablo 3 ve 4’ te değerler ayrı ayrı verilmiştir.

Aşağıda Tablo 3’de ki korelasyon değerleri incelendiğinde, eleştirel düşünme eğilimleri alt boyutlarından *kendine güven puanları ve okuryazarlık, meraklılık alt boyutu puanları ile okuryazarlık ve son olarak da öğrencilerin genel eleştirel düşünme eğilimleri puanları ile okuryazarlık düzeyleri puanları arasında sırasıyla $r = 0,27$; $p < 0,001$ ***, $r = 0,20$; $p < 0,001$ ***, $r = 0,16$; $p < 0,01$ ** düşük pozitif ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.*

Tablo.3

Öğrencilerin Okuryazarlık Düzeyleri Puanları ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanları Arasındaki Korelasyon Değerleri

Okuryazarlık	N	R	P
Eleştirel Düşünme Eğilimleri			
Alt boyutları			
Sistematiklik	402	,02	,611
Kendine güven	402	,27***	,000
Açık fikirlilik	402	,04	,368
Analitiklik	402	,09	,076
Doğruyu arama	402	,07	,167
Meraklılık	402	,20***	,000
GENEL EĞİLİM	402	,16**	,002

**p<0,01 ***p<0,001

Aşağıda Tablo 4 de' ki analiz sonuçlarına göre yalnızca, öğrencilerin bağımlılık düzeyleri puanları ile eleştirel düşünme eğilimleri alt boyutlarından sistematiklik boyutu puanları arasında düşük pozitif ($r = 0,11$; $p < 0,05$ *) bir ilişki tespit edilmiştir.

Tablo.4

Öğrencilerin Bağımlılık Düzeyleri Puanları ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanları Arasındaki Korelasyon Değerleri.

Bağımlılık	N	r	p
Eleştirel Düşünme Eğilimleri			
Alt boyutları			
Sistematiklik	402	,11*	,026
Kendine güven	402	-,04	,336
Açık fikirlilik	402	,04	,336
Analitiklik	402	,09	,062
Doğruyu arama	402	,02	,634
Meraklılık	402	-,00	,975
GENEL EĞİLİM	402	,05	,319

*p<0,05

Tartışma ve Yorum

Aşağıda öncelikle, araştırmada elde edilen bulgular, karşılaştırmalı olarak özetlenerek Tablo 5'te verilmiştir. Daha sonra ise çıkan bulgular araştırmanın amaçları doğrultusunda sırayla tartışılmış ve yorumlanmıştır

Tablo.5

Öğrencilerin Medya ve TV okuryazarlık Düzeyleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarından Karşılaştırmalı Olarak Elde Edilen Bulgular

Puan Dağılımları	Medya ve TV Okuryazarlık Bağımlılık	Eleştirel Düşünme Genel eğilim
	Yüksek	Düşük
	Düşük	Otomlu
Medya TV Okuryazarlık ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri ilişkisi	Okuryazarlık ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri	<i>Genel ilişki</i> Düşük pozitif (r = 0,16; p<0,01) <i>Kendine güven</i> Düşük pozitif (r = 0,27; p<0,001) <i>Meraklılık</i> Düşük pozitif (r = 0,20; p<0,001)
	Bağımlılık ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri	<i>Sistematiçlik</i> Düşük pozitif (r = 0,11; p<0,05)

1. Öğrencilerin Medya ve Televizyon Okuryazarlık Düzeyleri Puanlarının Dağılımına İlişkin Tartışma ve Yorumlar

Öğrencilerin iki bölümde incelenen Medya ve Televizyon Okuryazarlık düzeyleri puanları, okuryazarlık ve bağımlılık olmak üzere ters orantılıdır. Öğrencilerin Medya ve TV okuryazarlık düzeyi ortalamasının yüksek düzeyde ($\bar{X} = 79,83$), bağımlılık düzeylerinin ise düşük düzeyde ($\bar{X} = 43,72$) olduğu görülmüştür. Bulgulara yönelik alan yazın incelendiğinde Korkmaz ve Yeşil (2011)' in de vurguladığı üzere medya ve okuryazarlık ile ilgili yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak kuramsal nitelik gösterdiği, anket ve ölçek kullanımına dayalı çalışmaların daha az olduğu diğer taraftan anket ve ölçek kullanımına dayanarak yürütülen çalışmalarda ise daha çok tutum belirleme üzerine odaklanıldığı; öğrencilerin ya da öğretmenlerin okuryazarlık düzeylerini belirlemeye dönük çalışmaların ise genel olarak yapılmadığı söylenebilir. Kartal (2007), "Orta öğretim 10. sınıf öğrencilerinin televizyon dizilerindeki mesajları algılamalarında medya okuryazarlığının etkisi" isimli yüksek lisans araştırmasında öğrencilerin medya okuryazarlık düzeyleri konusunda, medyaya eleştirel yaklaşım davranışının belli bir seviyede olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ancak öğrencilerin sahip oldukları bilgi ve becerilerini davranışlarına yansıtabilmeleri konusunda bazı önerilerde de bulunmuştur. Yine Algan (2006, s.39) birçok orta, lise ve üniversite öğretmeninin öğrencilerinin medyanın bir kurbanı oldukları ve popüler kültürün aşırılık ve kötülüklerinden korunmaya ihtiyaçları olduğu fikrinin doğru olmadığı tespitine ulaştıklarını, tersine medya konusunda bilinçli olduklarını ancak bunun medya okuryazarlığı konusunda eğitime hiç ihtiyaçları yok anlamına da gelmeyeceğini bildirmektedir. Bu araştırma bulgularına göre de öğrencilerin puanlarına göre bağımlılık düzeylerinin düşük ve okuryazarlık düzeylerinin yüksek olması belli bir bilinç düzeyine

sahip olduklarını gösterir. Nitekim pek çok akademisyen de bu eğitimin üniversite öncesinde okullarda erken dönemlerde verilmesi ve sürdürülmesi fikrinde birleşmektedirler (Akt. Algan, 2006). Öyle ki Desmond (1997, s.331), çocukların medyanın algılanmasında aile içindeki iletişimden etkilendiğinden dolayı medya okuryazarlığının evde başlaması gerektiğini düşünmektedir.

2. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Dağılımına İlişkin Tartışma ve Yorumlar

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre eleştirel düşünme eğilimleri puanının 240 (40x6) tan az olduğu; yani genel eleştirel düşünme eğilimlerinin *düşük* olduğu, alt boyut puanları incelendiğinde ise en yüksek kendine güven ($\bar{X}=41,88$) ve meraklılık ($\bar{X}=41,01$) boyutları ortalama puanlarının 40'tan büyük olduğu yani; öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin bu alt boyutlarda *olumlu* yönde olduğu, diğer boyutlarda ise düşük olduğu ve en düşük puanın ise sistematiklik ($\bar{X}=37,19$) alt boyutunda olduğu tespit edilmiştir.

Eleştirel düşünmeyle ilgili literatür genel olarak tarandığında, lise düzeyinde daha az sayıda araştırma yapıldığı görülmüş ve öğretmen ve öğretmen adayları ile ilgili daha çok araştırma olduğu saptanmıştır. Korkmaz ve Yeşil (2009) ilk, orta öğretim ve üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerini inceleyen araştırmalarında hepsinin ağırlıklı olarak orta düzey eleştirel düşünme düzeyine sahip oldukları bulgusuna ulaşmışlardır. Gülveren (2007), Akar (2007) ve Zayıf (2008), öğretmen adaylarının eleştirel düşünme puanlarının düşük olduğunu belirlemişlerdir. Kürüm (2002), Türnüklü ve Yeşildere (2005), Çetin (2008), Özdemir (2005), Saçlı ve Demirhan (2008), Şen (2009), Beşoluk ve Önder (2010) ise öğretmen adaylarının eleştirel düşünme düzeylerini orta düzeyde bulmuşlardır. Korkmaz (2009) da ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerle ilgili yaptığı çalışmasında, katılımcıların eleştirel düşünmeye ilişkin görüşlerinin orta düzeyde olduğunu ifade etmiştir. Zayıf (2008) araştırmasında öğretmen adaylarının sınıf düzeyi arttıkça eleştirel düşünme eğilimlerinin de arttığı ve üniversite eğitiminin eleştirel düşünme eğilimini artırdığı yönünde bazı bilgiler vermektedir. Bu bağlamda bu araştırmada elde edilen lise öğrencilerinin genel eleştirel düşünme eğilimi puanlarının düşük, alt boyutlarda sadece meraklılık ve kendine güven alt boyutunda olumluya yakın olmasının yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda normal olduğu ve puanı düşük olan diğer eleştirel düşünme alt boyutlarının gelişmeye açık olduğu, üniversite eğitimi almaya başladıklarında ve yaş ilerledikçe bu eğilimlerinde artabileceği düşünülebilir.

Eleştirel düşünmenin farklı tanımları olmasına karşın temelde, bilgiyi etkili bir biçimde elde etme, karşılaştırma, değerlendirme ve kullanma yetenek ve eğilimini vurguladığı söylenebilir (Demirel, 2002). İbrişoğlu (1993) da eleştirel düşünmeyi düşünmenin en gelişmiş ve ileri biçimi olarak tanımlamıştır. Bu araştırmada, öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının düşük olması; gelişmiş bir düşünme biçimine sahip olmadıklarını, bilgiyi elde etme, karşılaştırma, değerlendirme, kullanma eğilimlerinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu durum, içinde

buldukları ortam ve koşulların, aldıkları eğitimlerin eleştirel düşünme eğilimlerini geliştirici nitelikte olmadığını da düşündürmektedir. Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin yeterli düzeyde olmamasının nedeni Schaferman (1991; Akt. Dutoğlu ve Tuncel, 2008)'ın belirttiği gibi onların bu becerileri kazanmaya uygun bir ortamda eğitim almamaları olabileceği gibi, Akınoğlu (2001; Akt. Argon ve Selvi, 2011)'nın da belirttiği gibi derslerin geleneksel yani ezberci bir yaklaşımla işleniyor olmasından kaynaklanabilir.

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri alt boyutları puanları incelendiğinde ise kendine güven ($\bar{X}=41,88$) ve meraklılık ($\bar{X}=41,01$) boyutları ortalama puanlarının 40'tan büyük olduğu yani; öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin bu alt boyutlarda *olumlu* yönde olduğu, diğer boyutlarda ise ortalamalarının 40'tan az olduğu yani düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin kendi akıl süreçlerine yüksek düzeyde olmamakla beraber güvendikleri ve yine yüksek düzeyde olmamakla beraber her hangi bir beklentileri olmaksızın bilgi edinme ve yeni şeyler öğrenme eğiliminde oldukları söylenebilir. Konuyla ilgili alan yazın incelendiğinde öğretmen adayları ile yapılan bazı araştırma bulgularına ulaşılmıştır. Meraklılık alt boyutunda Çetinkaya (2011), Türnüklü ve Yeşildere (2005) öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimi düzeylerinde olumlu sonuca ulaşmışlardır. Zayıf (2008) ise adayların düşük eğilim gösterdiklerini belirtirken Dutoğlu ve Tuncel (2008) eğilimin "Katılıyorum." yönünde olduğunu belirtmişlerdir. Sonuçlar arasındaki genel benzerlik dikkate alınacak olursa adayların "yeni bilgiler öğrenme" eğiliminin de olumlu olduğu söylenebilir. Bu bulgular araştırmadan elde edilen lise öğrencilerinin de yeni bilgiler öğrenme eğiliminin olumlu yönde olması bulgusunu desteklemektedir. Kendine güven ($\bar{X}=41,88$) ve bu araştırma da en düşük değer ($\bar{X}=37,19$) olarak karşımıza çıkan sistematiklik konusunda alan yazın incelendiğinde ise yine öğretmen adayları ile ilgili bazı bulgulara ulaşılmıştır. Bu çalışmalarda sistematiklik ve kendine güven alt boyutlarıyla ilgili düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. (Kökdemir, 2003; Türnüklü ve Yeşildere, 2005; Çubukçu, 2006; Zayıf, 2008). Bu araştırmanın sistematiklik ile ilgili bulgusu bu araştırmalarla tutarlılık gösterirken kendine güven boyutunda farklılaşarak zıt ve olumlu bir değer göstermiştir. Lise öğrencilerinin kendi akıl süreçlerine gösterdikleri güven olumlu olmakla beraber kendi başına kendine güven konusunun yeterli olmayacağı da açıktır. Bunun nedeni geleceğe merakla ve umutla öğrenmeye açık olarak bakarken diğer yandan hayata dair pek çok gerçekçi süreçle karşılaşmamış (ÖSYS, KPSS vs.) olmalarından kaynaklanabilir. Nitekim sistematiklik puanlarının düşük olması da örgütlü ve planlı bir karar verme eğiliminde olmadıklarını göstermektedir.

3- Öğrencilerin Medya ve Televizyon Okuryazarlık Düzeyleri Puanları ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanları Arasındaki İlişkiye Yönelik Tartışma ve Yorumlar

Medya ve TV okuryazarlık düzeyleri puanları; okuryazarlık ve bağımlılık olarak iki farklı biçimde ele alınarak ilişki boyutu incelenmiş korelasyon değerine göre,

öğrencilerin genel eleştirel düşünme eğilimleri puanları ile okuryazarlık düzeyleri puanları arasında ($r = 0,16$; $p < 0,01^{**}$) düşük pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Ülkemizde alan yazın incelendiğinde medya okuryazarlığı ile eleştirel düşünme arasında bir ilişki olduğu kuramsal çalışmalarla yoğun bir biçimde belirtilmesine karşın, araştırmaya dayalı herhangi bir çalışmaya rastlanılamamıştır. Yurtdışı alan yazın incelendiğinde ise çok az sayıda araştırma bu iki kavram arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu araştırmalardan ilki Feurstein tarafından yapılmıştır. Feurstein (1999) çalışmasında altı ilköğretim okulundaki 10-12 yaş arasındaki öğrencilerde eleştirel düşünmenin medya okuryazarlığı aracılığıyla geliştirilip geliştirilemeyeceğini incelemiştir. Medya okuryazarlığına ilişkin materyallerle desteklenen dersin etkisini ön test son test modeliyle ölçen Feurstein, araştırmasının sonunda öğrencilerin medya okuryazarlığına ilişkin deneyimleriyle orantılı olarak medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme becerilerinin de arttığı sonucuna ulaşmıştır. Diğer bir çalışma Arke (2005) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmada medya okuryazarlığı ile eleştirel düşünme arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Duquesne Üniversitesi'nden amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenen 34 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilen araştırmada, medya okuryazarlığının üç farklı biçimine (televizyon, radyo ve basılı kaynaklar) ilişkin çoktan seçmeli ve açık uçlu sorulardan oluşan bir test ve Kaliforniya Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda medya okuryazarlığı ile eleştirel düşünme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ve medya okuryazarlığı eğitiminin eleştirel düşünme becerilerinin kazanılmasında önemli bir araç olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bu araştırmada pozitif bir ilişkinin çıkması, beklenen bir bulgudur. Beklenilmeyen, bu ilişkinin düşük olması, yani daha güçlü bir ilişki beklentisidir. Bu araştırma ile öğrencilerin medya ve TV okuryazarlık düzeyleri puanları *yüksek*, genel eleştirel düşünme eğilimleri puanları ise *düşük* düzeyde çıkmıştır. Aslında beklenen bu pozitif ilişki bağlamında eleştirel düşünme eğilimlerinin de yüksek olması beklentisini de kapsar. Ancak eleştirel okuryazarlık kavramında demokratik ortamın önemine vurgu yapılarak eleştirel bir yaklaşım içerisinde olmayan bireylerin sadece mesajları alan pasif bir konumda olabileceği de açıklanmaktadır (Livingstone, 2003). Nitekim bu araştırma bulgularına göre de öğrencilerin medya ve TV okuryazarlık düzeylerinin yüksek olması mesajları alabilen ve farkında olduklarını, eleştirel düşünme eğilimlerinin düşük olması ise pasif bir konumda olduklarını ve demokratik ortamlarda bulunup bulunmadıklarının da sorgulanmasının gerekliliğini ortaya koyabilir.

Diğer taraftan günümüzde medya okuryazarlığı eğitimi üç farklı yaklaşımı vurgular. İlk yaklaşım, öğrencilere medyanın yapısını anlamalarını sağlar. Televizyon gibi elektronik medya formlarını okuma ve yorumlama becerilerini içeren bir süreçtir. Öğrenciler izledikleri televizyon programlarının spesifik bir yapıya sahip olduğunun farkına varırlar. İkinci yaklaşım, kültürel çalışmalar üzerine medya okuryazarlığını geliştirmeyi içerir. Öğrenciler popüler kültür ortamında eleştirel düşünme becerileri kazanarak, tüketici kimliğine eleştirel boyut geliştirirler. Üçüncü yaklaşım ise öğrencilere filmler üzerinde analitik becerileri kullanarak pratik yapmalarına yardımcı olmak ve bu becerileri kendi yaşantılarına transfer etmelerini sağlamaktır (Williams 2003; Akt. Kartal, 2007). Bu anlamda bu araştırmadan çıkan bulgular doğrultusunda

öğrencilerin medya ve TV okuryazarlığı düzeyinde farkındalıklarının yüksek, eleştirel boyut ve becerilerini yaşantıya aktarma konusunda yeterli olmadıkları da söylenebilir. Sonuç olarak yukarıda verilen bilgilere göre medya ve TV okuryazarlık düzeyleri ve eleştirel düşünme eğilimleri arasında pozitif bir ilişki olduğu bilgisi bu araştırma verilerini de desteklemektedir.

Eleştirel düşünme eğilimleri puanları alt boyutlarına göre incelendiğinde kendine güven ($r = 0,27$; $p < 0,001$) ve meraklılık ($r = 0,20$; $p < 0,001$) alt boyutlarının okuryazarlık alt boyutuyla anlamlı, düşük pozitif bir ilişki içerisinde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Kendi akıl yürütme yetisine güvenen ve yeni bilgiler edinme eğilimi yüksek olan öğrencilerin medya okuryazarlık düzeylerinin de yüksek olduğu söylenebilir. Medya ve TV okuryazarlığının bağımlılık faktörü ile eleştirel düşünmenin sistematiklik alt boyutu arasında da düşük ($r = 0,11$; $p < 0,05^*$) pozitif bir ilişki bulunduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Sistematiklik alt boyutu; örgütlü, planlı ve dikkatli araştırma eğilimidir. Kaotik bir akıl yürütme davranışı yerine bilgiye dayalı ve belirli bir prosedür izleyen bir karar verme stratejisi kullanma eğilimi demektir. (Kökdemir, 2003). Medya ve TV okuryazarlığı ölçeğinde okuryazarlık düzeyi yüksek olan bir bireyin bağımlılık düzeyinin düşük olması beklenir. Bu araştırma bulgularına göre de öğrencilerin genel eleştirel düşünme eğilimleri düşük ve en düşük eleştirel düşünme alt boyut puan ortalamasına da sistematiklik'te ($\bar{X} = 37,19$) sahip oldukları görülmektedir. Nitekim Akbıyık, Kocaoğlu ve Dursun (2009)'un genel eleştirel düşünme eğilimlerine yönelik, eleştirel düşünme eğilimi düşük olan öğrenciler daha fazla televizyon izlemektedir bulguları da bu araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Çünkü, medya ve televizyon ölçeğinin bağımlılık bölümünde yer alan TV izlemeye fazla vakit ayırma gibi sorular bağımlılık oranını yükselttiğinden bu bulguyla örtüşmektedir. Ancak sistematiklik, eleştirel düşünmenin bilgiye ve belirli bir yöntemeye dayalı olması bakımından önemli bir alt boyuttur. Yani bağımlılıkla ilişkisi beklenen olumlu bir bulgu değildir. Bu bulgu ve bilgilere göre sistematik düşünen öğrencilerin medya ile olan ilişkilerinde düşük düzeyde bağımlılık eğilimi göstermeleri, genel eleştirel düşünme eğilimlerinden bağımsız olarak sistematikliğin bir çeşit olumsuz yan etkisini de beraberinde getirdiği söylenilebilir.

Öneriler

- 1-Medya ve TV okuryazarlığı ve eleştirel düşünme arasındaki ilişkiye yönelik farklı eğitim kademelerinde (İlköğretim, Üniversite gibi) ve farklı ölçme araçlarıyla çalışmalar yapılabilir.
- 2-Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi puanlarının düşük olduğu dikkate alındığında öğretim programlarının eleştirel düşünme becerilerini geliştirici nitelikte hazırlanması ve öğretim ortamının da bu becerileri geliştirmeye yönelik uygun donanım ve psikolojik ortama sahip olması için gerekli önlemler alınmalıdır.
- 3- Liselerde eleştirel düşünme dersi seçmeli dersler içinde yer almalı ve öğrenciler bu dersleri almak için gerek öğretmenler gerekse veliler tarafından teşvik edilmelidir. Ayrıca bu dersler uzman kişiler tarafından verilmelidir.

4- Öğretmenlerin derslerde öğrencilerde eleştirel düşünme becerilerini geliştirebilmeleri için dersleri günlük yaşamla ilişkilendirmesi, derslerde konuyla bağlantılı birçok okuma metnine yer vererek öğrencilerin bu metinleri eleştirmesine izin vermesi gerekir. Ancak, bunun için de öncelikle öğretmenlerin gerek hizmet öncesinde gerekse hizmet sırasında bu alanlara yönelik eğitim verilmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

- Akar, Ü. (2007). Öğretmen Adaylarının Bilimsel Süreç Becerileri ve Eleştirel Düşünme Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişki, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Afyonkocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Afyon.
- Akbıyık, C.; Kocaoğlu, B.Ü. ve Dursun, Ö. (2009). Lise Öğrencilerinin Televizyon İzleme Alışkanlıkları Eleştirel Düşünme Eğilimlerine Göre Farklılaşıyor Mu?, [Http://Www.Academia.Edu/829110/Lise_ogrencilerinin_Televizyon_Izleme_Alishkanliklari_Elestirel_Dusunme_Egilimlerine_Gore_Farklilasiyor_mu](http://www.Academia.Edu/829110/Lise_ogrencilerinin_Televizyon_Izleme_Alishkanliklari_Elestirel_Dusunme_Egilimlerine_Gore_Farklilasiyor_mu), E.T. 20.10.2012.
- Algan, E. (2006). Medya Okuryazarlığı Alanında Teorik ve Pratik Yaklaşımlar, *Medya Okuryazarlığı*, Ed. Nurçay Türkoğlu, 23-25 Mayıs 2005 I. Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı, 1. Baskı: Eylül 2006, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Argon, T. ve Selvi, Ç. (2011). Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Çatışma Yönetimi Stilleri, *Dünya'daki Eğitim ve Öğretim Çalışmaları Dergisi* 1(1), s. 2146-7463
- Arke, E.T. (2005). *Media literacy and critical thinking: Is there a connection?* Unpublished doctoral dissertation, Duquesne University, Pittsburg.
- Aybek, B. (2006). Konu ve Beceri Temelli Eleştirel Düşünme Öğretiminin Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Düzeyine Etkisi, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Beşoluk, Ş. ve Önder, İ. (2010). Öğretmen Adaylarının Öğrenme Yaklaşımları, Öğrenme Stilleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 9 (2), s.679-693, <http://ilkogretim-online.org.tr>, E.T. 12.08.2012
- Çelik, M. (2008). Egemen İdeolojinin Bir Aracı Olarak Medya ve Eleştirel Farkındalığın Gerekliliği: Medya Okuryazarlığı, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çetin, A. (2008). Sınıf Öğretmeni Adayların Eleştirel Düşünme Gücü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Çetinkaya, Z. (2011). Türkçe Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünmeye İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), s.93-108.
- Çubukçu, Z. (2006). Türk Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri, *The Turkish Online Journal of Educational Technology- TOJET*, 5 (4), s.22-36, <http://www.tojet.net/>, E.T. 12.04.2012.

- Demirel, Ö. (2002). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Desmond, R. (1997) "Media Literacy in the Home: Acquisition versus Deficit Models". In Kubey, R (Ed.), *Media Literacy in the Information Age: Current Perspectives* (pp. 323-344), New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Dutoğlu, G. ve Tuncel, M. (2008). Aday Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri ile Duygusal Zeka Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 8 (1), s.11-32.
- Feuerstein, M. (1999). Media literacy in support of critical thinking, *Journal of Educational Media*, 24(1),s. 43-54.
- Gülveren, H. (2007). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerileri ve Bu Becerileri Etkileyen Eleştirel Düşünme Faktörleri, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- İpşiroğlu, Z. (1993). "Türk Eğitim Sisteminde Yaratıcılık". Ayşegül Ataman (Ed.). *Yaratıcılık ve Eğitim XVII. Toplantısı*. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları, No:17
- Karaman, K. ve Karataş, A. (2009).Öğretmen Adaylarının Medya Okuryazarlık Düzeyleri, *İlköğretim Online* , <http://ilkogretim-online.org.tr>, E.T. 09.08.2011.
- Karasar, N.(1998), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 9. Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kartal, O. Y. (2007), Ortaöğretim 10. Sınıf Öğrencilerinin Televizyon Dizilerindeki Mesajları Algılamalarında Medya Okuryazarlığının Etkisi, *Yüksek Lisans Tezi* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale
- Korkmaz, Ö. (2009) Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Eğilim ve Düzeyleri, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1), s.1-13.
- Korkmaz, Ö. ve Yeşil, R. (2009), Öğretim Kademelerine Göre Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Düzeyleri, *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (2), s.19-28.
- Korkmaz, Ö. ve Yeşil,R. (2011). Medya ve Televizyon Okuryazarlık Düzeyleri Ölçeği Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (2).
- Kökdemir, D. (2003). Belirsizlik Durumlarında Karar Verme ve Problem Çözme, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kurt, A. A. ve Kürüm, D. (2010). Medya Okuryazarlığı ve Eleştirel Düşünme Arasındaki İlişki: Kavramsal Bir Bakış, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.2, s.20-34.
- Kürüm, D. (2002). Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Gücü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.
- Livingstone, S. (2004). Media literacy and the challenge of new information and communication technologies, *The Communication Review*, S. 7, s.3-14.
- MEB (2006). *İlköğretim Matematik Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu 6. sınıf*, TTKB, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü, s.258.

- Merter, F. (2009). Cumhuriyet-Dicle-İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Öğrencilerinin Öğrenme Stilleri ve Öğrenme Stilleri Farklılaştıran Sosyo-Ekonomik Faktörler, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.13, s.78-96.
- Özdemir, S. M. (2005). Üniversite Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi, *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (3), s.1-17.
- RTÜK, (2007). İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretmen El Kitabı, Ankara. <http://www.medyakuryazarligi.org.tr/kaynaklar/MEDYAKitabK.doc>, E.T. 09.08.2011.
- Saçlı, F. ve Demirhan, G. (2008). Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Programında Öğrenim Gören Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Düzeylerinin Saptanması ve Karşılaştırılması, *Spor Bilimleri Dergisi*, 19 (2), s.92-110.
- Sapancı, A. (2007). İnternete Dayalı Araştırmalarda Eleştirel Düşünme Sorunsalı, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. S.2, s. 56-71.
- Şen, Ü. (2009). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Eleştirel Düşünme Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*. 1 (2),s. 69-89.
- Türnüklü, E. B. ve Yeşildere, S. (2005). Türkiye'den Bir Profil: 11-13 Yaş Grubu Matematik Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilim ve Becerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 38 (2), s.167-185.
- Zayıf, K.(2008). Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

